

יג. הבחנה בין שני סוגי משלים

דע שיש שתי דרכים במשלי הנבואה³⁵. יש מהם משלים אשר כל מילה במשל קובעת משמעות. ויש מהם אשר המשל בשלמותו מודיע על העניין הנמשל בשלמותו. במשל כזה תבואנה מילים רבות אשר לא כל אחת מהן מוסיפה משמעות, אלא באות הן לייפות את המשל ולסדר את הדברים בו, או לשם הסתרה מופלגת של רעיון הנמשל. והדברים נמשכים על-פי מה שמתחייב מן הפשט של המשל, והבן זאת מאוד³⁶.

דוגמה למין הראשון של משלי הנביאים - הם דבריו (בראשית כ"ב): "וְהִנֵּה סֶלֶם מֵצֵב אֲרָצָה וְרָאשׁוּ מְגִיעַ הַשְּׁמַיְמָה, וְהִנֵּה מִלְאָכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיִרְדִּים בּוֹ". שכן, דברו "סולם" - מצביע על עניין אחד, ודברו "מוצב ארצה" - מצביע על עניין שני. דברו "וראשו מגיע השמימה" - מצביע על עניין שלישי, ודברו "והנה מלאכי אלוהים" - מצביע על עניין רביעי. דברו "עולים" - מצביע על עניין חמישי, דברו "ויורדים" - מצביע על עניין שישי, ודברו "והנה ה' ניצב עליו" - מצביע על עניין שביעי. כל ביטוי במשל הזה בא אפוא להוסיף משמעות בכלל הנמשל.

דוגמה למין השני של משלי הנביאים³⁷ - דברו (משלי ז, כ"א): "כִּי בְחַלּוֹן בֵּיתִי בָעֵד אֲשַׁנְבִּי וְנִשְׁקַפְתִּי. וְאֶרְאָה בַּפֶּתָאִים אֲבִינָה בְבָנִים נֹעַר חֹסֵר לֵב. עֹבֵר בְּשׁוֹק אֲצֵל פִּנָּה וְדֶרֶךְ בֵּיתָהּ יִצְעֵד. בְּנִשְׁפָּף בְּעָרֵב יוֹם בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וְאֶפְלָה. וְהִנֵּה אִשָּׁה לִקְרָאתוֹ שֵׁית זִוְנָה וְנִצְרַת לֵב. הַמִּיָּה הִיא וְסִרְרַת בְּבֵיתָהּ לֹא יִשְׁכְּנוּ רַגְלֶיהָ. פַּעַם פּוֹחוֹץ פַּעַם בְּרַחֲכוֹת וְאֲצֵל כָּל פִּנָּה תֶּאֱרָב. וְהַחֲזִיקָה בּוֹ וְנִשְׁקָה לוֹ הַעֲזָה פְּנֵיהָ וְתֹאמַר לוֹ. זְבַחֵי שְׁלָמִים עָלַי הַיּוֹם שְׁלַמְתִּי נְדָרֵי. עַל כֵּן יִצְאֵתִי לִקְרָאתָךְ לְשַׁחַר פְּנֵיךָ וְאֶמְצָאָךְ. מִרְבָּדִים רְבִדְתִּי עֲרִשֵׁי חֲטָבוֹת אֲטוֹן מִצָּרִים. נִפְתִּי מִשְׁכָּבִי מֵרֵ אֶהְלִים וְקִנְמוֹן. לְכֹה נִרְוֶה דָדִים עַד הַבֶּקֶר נִתְעַלְסָה בְּאֶהָבִים. כִּי אֵין הָאִישׁ בְּבֵיתוֹ הֶלֶךְ בְּדֶרֶךְ מִרְחוֹק. צָרוֹר הַפֶּסֶף לִקַּח בְּיָדוֹ לְיוֹם הַכֶּסֶף יָבֵא אֶתֹ. הִטְתּוֹ כָּרֵב לִקְחָהּ בְּחֶלֶק שְׁפָתֶיהָ תִּדְיַחְנוֹ". היוצא מכל זאת הוא שהמשל הוא אזהרה מללכת אחרי הנאות הגוף ותאוותיו. הוא דימה את החומר - שהוא הסיבה לכל התאוות הגופניות האלה כולן³⁸ - לאשה זונה והיא גם אשת איש. על המשל הזה

הערות - ילמד עניים דרכו

- 35 חלוקה אחרת של המשלים בנבואה - עיין במו"נ ב, מג.
- 36 כי הטועה ישאל על החכם כיצד הסביר שזה הנמשל, והרי יש חזרות, או שיש פרטים שאין להם משמעות בנמשל על פי פרשנות החכם. אולם אין בזה באמת חיסרון או הוכחה שאין הפירוש נכון.
- 37 לכל אורך הקטע הרמב"ם כולל גם את ה"כתובים" בספרות הנבואה. זאת מפני שהם נכתבו ברוח הקודש והיא מדרגה ראשונית ממדרגות הנבואה, כמבואר במו"נ ב, מה. ואולי זו הסיבה שהרמב"ם ב"תורת ה' תמימה" אינו רואה בדניאל נביא, כי דיבור המלאך לא היה נבואה בדבר ה', ואילו הרמב"ם מכנהו נביא.
- 38 החומר כסיבה לכל רע וכחציצה מהשגת הנבדל - עיין מו"נ ג, ח-ט. עצם המשל של הליכת האדם אחרי החומר הוא פירוש הרמב"ם לסיפור חטא עץ הדעת (א, ב; ב, בל) - האשה היא הגוף שיכול להימשך אחר השכל, הוא האדם, ואז כל עניין הגוף רק לתת קיום לאדם כדי שיוכל לעסוק

בנה את כל ספרו. אנו נסביר בפרקי ספר זה את חוכמתו בדמותו את החומר לאשת איש זונה, ונסביר כיצד חתם את ספרו זה בשבח האשה שעה שאין היא זונה אלא מתרכזת בדאגה לטובת ביתה ושלוש בעלה, כי כל העיכובים האלה המעכבים את האדם משלמותו האחרונה (=השגת המושכלות) וכל מגרעת הדבקה באדם וכל עבירה - דבקות בו מצד החומר שלו דווקא, כפי שנסביר בספר זה. וכל זה מובן מן המשל הזה בשלמותו; רצוני לומר שלא יהא האדם הולך בעקבות בהמיותו בלבד, דהיינו, החומר שלו. כי החומר הקרוב של האדם הוא החומר הקרוב של כל בעלי החיים. מאחר שהבהרתי לך זאת וגיליתי לך את סודו של המשל הזה, אל תתלה תקוותיך למצוא כל ענייני המשל בנמשל שתאמר: מה מסתתר מאחורי דבריו "זבחי שלמים עלי היום שלמתי נדרי"? ואיזו משמעות טמונה בדבריו "מרבדים רבדתי ערשי"? ואיזו משמעות מוסיפים לכל זה דבריו "כי אין איש בביתו"? וכן כל מה שבא באותה פרשה, כי כל זה הוא המשך הדברים לפי הפשט של המשל, שהרי מצבים אלה שהזכירם הוא ממין מצבי הנואפים, וכן דיבורים אלה וכיוצא בהם הם ממין דיבורי הנואפים זה לזה.

הבן זאת מאוד מדברי, כי הוא עיקרון גדול וחשוב במה שאני רוצה להבהירו. והיה כי תמצא שבפרק מפרקי הספר הזה פירשתי משל מן המשלים והעמדתי אותך על מה הוא כלל הנמשל, אל תבקש את כל פרטי המשמעויות שבאו במשל ואל תרצה למצוא להן הקבלה בנמשל; שכן זה יביא אותך לאחד משני דברים: או שייט אותך מן המטרה שאליה נתכוון המשל, או שייטל עליך לפרש דברים שאין להם פירוש ולא ניתנו כדי שיפורשו, ויומרה כזאת תביא אותך למעין אותה הזיה גדולה שהוות אותה וכותבות עליה רוב הכיתות שבעולם בימינו. זאת מכיוון שכל אחת מהן מבקשת למצוא משמעויות כלשהן לדיבורים, שאומרים (=החכם או הנביא שכתבו את המשל) לא התכוון בהם לדבר ממה שהן מבקשות. אלא לעולם תהיה מטרתך להבין ברוב המשלים את הכלל שידעתו היא המכוונת.

בכמה דברים יספיק לך שתבין מדברי שסיפור פלוני הוא משל, גם אם לא נסביר שום דבר נוסף, שהרי אם תדע שהוא משל - יתברר לך מיד לאיזה עניין הוא משל, ודברי שהוא משל יהיו כמי שמסלק דבר החוצץ בין העין לדבר הניתן לראייה.

שאלות מנחות:

✦ האם ניתן להבחין בין משל שכל מילה בו משמעותית למשל שאין ערך לכל פרט בו?

הערות - ילמד ענוים דרכו

ברוחניות ולא יותר מכך, או אחר התאוות - הוא הנחש. האכילה מעץ הדעת היא הנטייה אחר ההנאות, והתוצאה היא עזיבת ההשגחה האלוהית ממנו (-סילוק מהגן) ועיסוקו בתיקוני החברה ולא במושכלות ("וידעו כי ערומים הם ויתפרו עלי תאנה...").

מסלול 1: יום ב לפרשות ויקהל (פקודי)

מסלול 2: יום ד לפרשת כי תשא

- ✦ האם ניתן לומר שככל שהנמשל קרוב יותר למשל, כך הכותב נזקק ליותר הסתרה ודברים בטלים במשל?
- ✦ למה חשוב לרמב"ם שלא ננסה לתת פרשנות לכל המשל? מדוע זה יכול להסיט מהמטרה?
- ✦ למה הרמב"ם הביא לדוגמה דווקא את משל האשה?
- ✦ האם גם ספרי הנבואה שמכילים סיפורים - כיהושע, שופטים, שמואל ומלכים - יש בהם מעבר לפשט?